

ขิงแห้งคือขิงที่ทำให้แห้ง...จริงหรือ?

วงศ์สัถียต์ ฝั้วกุล

ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

ขิงแห้ง (*Zingiber mekongense* Gagnep.) เป็นไม้ล้มลุกหลายปี ลำต้นคือเหง้าฝังอยู่ในดิน รูปร่างค่อนข้างยาว มีข้อปล้องชัดเจน ใบเกล็ดปกคลุมตาเจริญ มักมีกลิ่นน้ำมันหอมระเหย ลำต้นเทียม ตั้งตรงไม่แตกแขนง รากเป็นรากพิเศษ แยกออกจากส่วนโคนของเหง้า ปลายรากโป่งพองออกเพื่อสะสมอาหาร ใบเดี่ยว เรียงสลับบนต้นเทียม รูปใบหอก ปลายใบแหลม มีกาบสีเขียวยาวหุ้มลงไปจนถึงโคน ผิวด้านนอกใบประดับและใบประดับย่อยเกลี้ยง ดอกช่อ ออกจากเหง้า ก้านช่อดอกสั้น รูปรี ประกอบด้วยใบประดับหุ้มซ้อนกัน ดอกออกจากซอกใบประดับ กลีบดอกส่วนโคนกลีบสีขาว ปลายกลีบสีม่วงอ่อนมีจุดประสีขาว กลีบปากสีขาว (1) อย่างไรก็ตามในหนังสือชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557 หน้า 595 จัดไว้ในชื่อ “โพลดำ” แบ่งเป็นสองชนิดในสกุลเดียวกัน คือ *Zingiber mekongense* Gagnep. และ *Zingiber ottensii* Valetton ส่วนขิงแห้งนั้นจัดว่าเป็นพรรณไม้ นำเข้าชนิด *Zingiber ligulatum* Roxb. (2) มีการใช้ขิงที่ทำให้แห้งแล้วใช้แทนขิงแห้งในตำรับยาหลายชนิด เช่น มหาพิกัตเบญจกุล สรรพคุณแก้ธาตุทั้งปวงให้บริบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย ดอกดีปลี 20 ส่วน รากข้าวปลู 12 ส่วน เถาสะค้าน 6 ส่วน รากเจตมูลเพลิงแดง 4 ส่วน และเหง้าขิงแห้ง 10 ส่วน ขิงแห้งไม่ใช่ขิงตากแห้ง แต่เป็นชื่อของขิงอีกชนิดหนึ่ง ที่มักเกิดอยู่ตามป่า ชาวบ้านบางแห่งก็เรียกว่า “ขิงป่า” นำมากินเป็นผักหรือนำมาปรุงอาหารได้เช่นเดียวกับขิงบ้านทั่วไป กลิ่นคล้ายกันแต่ไม่เหมือนกัน ขิงแห้งมีกลิ่นหอมสดชื่นกว่า เย็นกว่า เหง้ามีหัวและรากที่ยาวไซ้ไปตามดิน ใบเหมือนกันกับขิงแต่ขิงแห้งใบยาวและหยิกมากกว่า (3)

ขิง (*Zingiber officinale* Roscoe) ชื่อใหม่เรียกกันว่า ขิงเผือก ส่วนจันทบุรีนั้นนิยมใช้ชื่อว่า ขิงแกลง หรือขิงแดง ชื่อสามัญคือ Ginger เนื่องจากว่าเป็นขิงอาหารยอดนิยมเลยใช้ชื่อว่า Edible ginger ด้วย ขิงเป็นไม้ล้มลุกหลายปี เหง้าแตกกิ่ง ผิวในสีเหลือง หนา อวบน้ำ มีกลิ่นหอมมาก ลำต้นเทียม พืชขนาดใหญ่ สูง 50-100 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอก หรือรูปใบหอกแกมรูปแถบ วงกลีบดอกสีเขียวแกมสีเหลือง กลางพู่ของกลีบปากมีลายสีม่วงและเป็นแต้ม ก้านช่อดอกยาว

ลักษณะเปรียบเทียบระหว่างขิงแห้งและขิง

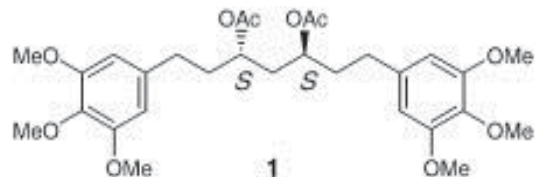
ลักษณะ	ขิงแห้ง (<i>Zingiber mekongense</i> Gagnep.)	ขิง (<i>Zingiber officinale</i> Roscoe)
ก้านช่อดอก	สั้น 	ยาว
กลีบดอก	ส่วนโคนกลีบสีขาว ปลายกลีบสีม่วงอ่อน มีจุดประสีขาว 	สีเขียวแกมสีเหลือง กลีบปากมีลายสีม่วง และเป็นแต้ม
เหง้า	พอมและยาว 	อ้วนและสั้น

สรุปได้ว่า บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2561 และยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พ.ศ. 2556 ใช้เหง้าขิงแห้งในยาหอมนวโกฐ ยาประสะกานพลู ยาวิสมัพยาใหญ่ ยาปลุกไฟธาตุ ยาเลือดงาม และยาตรีพิกัต สำหรับเหง้าขิงนั้นใช้ในยาหอมอินทจักร์ ยาธาตุบรรจบ ยาประสะกะเพรา ยามันทธาตุ ยาธรณีสันตะฆาตและยากษัยเส้น ส่วนในบัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ยังเพิ่มยาไฟระลัยกัลป์ ยาไฟห่ากอง ยาแก้ไอพื้นบ้านอีสาน ยาปราบชมพูทวีป และยาขิง

สารเคมีที่พบในเหง้าขิงแห้งและขิง

เหง้าขิงแห้ง (*Zingiber mekongense* Gagnep.)

มีรายงานว่าเหง้าขิงแห้งหรือไหลดำพบสารกลุ่ม diarylheptanoids คือ (3S,5S)-3,5-diacetoxy-1,7-bis(3,4,5-trimethoxyphenyl)heptane ซึ่งมีฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส HIV-1 โดยการทดสอบด้วยวิธี the anti-syncytium assay ใช้ $\Delta^{Tat/rev}$ MC99 virus และ 1A2 cell line นอกจากนี้พบสารอื่นอีก 10 ชนิด ได้แก่

docosyl *trans*-ferulate, (1S,2S,4S)-*p*-menthan-1,2,4-triol, 5 α H-eudesmane-4 α ,11-diol, 5 α H-

eudesmane-4 β ,11-diol, 4 α ,10 β -dihydroxy-1 β H,5 α H-guaia-6-ene (guaianediol), (+)-galanolactone, (*E*)-labda-8(17),12(13)-dien-15,16-olide, labda-8(17),13(14)-dien-15,16-olide, 3,5-dihydroxy-7,4'-dimethoxyflavone และ 3,5,3'-trihydroxy-7,4'-dimethoxyflavone (4)

เหง้าขิง (*Zingiber officinale* Roscoe)

เหง้าขิงมีฤทธิ์ต้านการอักเสบ ช่วยขับลม และลดอาการจุกเสียดได้ เนื่องจากมีน้ำมันหอมระเหยซึ่งประกอบด้วย β -phellandrene (10.67%), α -zingiberene (44.26%), β -santalol (16.20%), β -bisabolene (10.51%), α -curcumene (1.94%), zingiberol (0.29%), *E*-nerolidol, β -eudesmol, *Z*-nerolidol, farnesol, elemol, perillaldehyde, neral และ geranial (5) นอกจากนี้ในเหง้าขิงยังพบสารอื่น ๆ ได้แก่ β -sitosterol palmitate, isovanillin, glycol monopalmitate, hexacosanoic acid 2,3-dihydroxypropyl ester, maleimide-5-oxime, *p*-hydroxybenzaldehyde, adenine, 6-gingerol, 6-shogaol และ 1-(omega-ferulyloxygeranyl) glycerols (6)

เอกสารอ้างอิง

1. http://piromwaroon.blogspot.com/2013/01/blog-post_29.html#!/2013/01/blog-post_29.html
2. ราชันย์ ภูมา สมราน สุดดี, บรรณาธิการ. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมิตินันท์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช; 2557.
3. <https://www.facebook.com/ChmrmPhakPhunBan/posts/549096908593613>
4. Chareonkla A, Pohmakotr M, Reutrakul V, et al. A new diarylheptanoid from the rhizomes of *Zingiber mekongense*. *Fitoterapia* 2011;82(4):534-8.
5. Lin ZK, Hua YF. Chemical constituents of the essential oil from *Zingiber officinale* Rose. of Sichuan. *Chin J Org Chem* 1987;7(6):444-8.
6. Bao L, Deng A, Li Z, Du G, Qin H. Chemical constituents of rhizomes of *Zingiber officinale*. *Zhongguo Zhong Yao Za Zhi* 2010;35(5):598-601.